

АНОТАЦІЯ

Люльчук Н. М. Договір про надання правничої допомоги в цивільному праві України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021.

Дисертація присвячена дослідженню особливостей та правової природи договору про надання правничої допомоги у цивільному праві України.

Досліджено теоретичні, правові та методологічні засади договору про надання правничої допомоги у цивільному праві України.

У відповідному контексті встановлено, що історичні етапи становлення інституту правничої допомоги відповідають стадіям позадоговірного і договірного регулювання надання правничої допомоги, як-от: давньоруський період історії України; період перебування території України під владою інших держав; радянський період історії України; період становлення і розвитку незалежної Української державності; період демократичного реформування в Українській державі.

Визначено, що правнича допомога – надання правничих послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення. Водночас, правничі послуги – надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань; складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру; здійснення представництва інтересів особи в суді, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; забезпечення захисту особи від обвинувачення; надання особі допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації тощо.

Встановлено, що у контексті процедури укладання договору про надання правничої допомоги у країнах ЄС у більшості європейських країн стадія оферти та її акцептування має свою специфіку, адже для правників вважається неприпустимим клопотати про клієнтуру. Крім того, найчастіше оферті

передують перемовини правника з потенційним клієнтом як попередня стадія, у процесі якої на правника покладається низка обов'язків, від виконання яких залежить можливість існування договору як такого.

Досліджено правову природу договору про надання правової допомоги.

Обґрунтовано, що за своєю юридичною природою договір про надання правничої допомоги є оплатним договором про надання послуг. Ця модель цілком відповідає характеру послуг правника й оплатним засадам правовідносин. У випадку здійснення юридичних дій від імені клієнта до відносин сторін також застосовуються правові норми, що регулюють відносини представництва.

Договір про надання правничої допомоги визначено як договір, за яким правник зобов'язується надати клієнтові, який має певний юридичний інтерес у вирішенні проблемної правової ситуації, професійне юридичне сприяння у формах, передбачених чинним законодавством, а клієнт зобов'язується сплатити правникові винагороду за надану допомогу.

Аргументовано, що договір про надання правничої допомоги є каузальним, оплатним, консенсуальним, фідучіарним та двостороннім. Договір про надання правничої допомоги хоча і не є публічним, але, водночас, може містити елементи публічної оферти.

Зроблено висновок про те, що договір про надання правничої допомоги, за загальним правилом, укладається в письмовій формі. Винятком з цього правила є випадки, якщо клієнт невідкладно потребує надання правничої допомоги, а укладення письмового договору за конкретних обставин є неможливим (за таких умов раціональним є встановлення для сторін обов'язку щодо наступного письмового оформлення договору у найближчий можливий строк, при чому до моменту такого оформлення підтвердженням факту укладання договору є сама поведінка сторін, яка засвідчує їхню волю до настання відповідних правових наслідків, в тому числі й мовчазна згода).

Встановлено, що сторонами договору про надання правничої допомоги є правник та клієнт. Обов'язковою ознакою правника як сторони договору про надання правничої допомоги є наявність кваліфікації спеціаліста або магістра,

який має повну вищу освіту за спеціальністю «право» («правознавство»). Безпосереднім виконавцем договору про надання правничої допомоги, який передбачає представництво іншої особи в суді (крім випадків, передбачених законом), а також захист від кримінального обвинувачення, може бути виключно адвокат (адвокатське об'єднання чи бюро). Залучення виконавцем договору про надання правничої допомоги інших кваліфікованого правника або інших фахівців може здійснюватися у випадку, якщо залучення співвиконавців передбачено договором. Договір про надання правничої допомоги може передбачати участь декількох осіб як клієнтів, однак за умови, що їх інтереси не є взаємно виключними.

Досліджено порядок укладення, зміни, припинення та розірвання договору про надання правничої допомоги, а також відповідальність за порушення його умов.

Обґрунтовано, що договір про надання правничої допомоги припиняється: належним виконанням; за наявності обставин, які не залежать від волі сторін (неможливість виконання, поєднання в одній особі боржника та кредитора, смерть сторони, ліквідація юридичної особи); шляхом розірвання. При цьому для договору про надання правничої допомоги не є характерним припинення зобов'язання шляхом зміни суб'єктного складу, переводу боргу (уступки права вимоги), зарахування, новації, прощення боргу і відступного тощо.

Встановлено, що порушення зобов'язання з надання правничої допомоги виконавцем (послугонадавачем) можуть полягати у здійсненні: неналежних дій (перевищення ввірених повноважень, наданні неправдивої інформації, вчинення незаконних дій, неправомірне утримання документів тощо); недосконалому здійсненні належних дій (невикористанні наданих повноважень, незалученні необхідних ресурсів, незастосуванні професійних навичок і знань, пропущенні процесуальних строків, ненаданні, невитребуванні необхідних документів, важливої інформації, невжитті належних заходів до вирішення спору тощо).

Визначено, що критеріями оцінювання якості правничої допомоги, слід вважати: доступ до правничих послуг (планування надання послуг, надання доступної інформації про послуги, безоплатність правничих послуг, заборона на дискримінацію у наданні послуг); обсяг послуг, в тому числі можливість спрямування до інших послугонадавачів, якщо цього вимагають інтереси клієнта; управління діяльністю з надання правничої допомоги (належні процедури фінансового і кадрового менеджменту у юридичних особах, що надають правничу допомогу); задоволення потреб і запитів клієнтів (надання інформації клієнтам, конфіденційність і захист персональних даних клієнта, гарантії якості правничої допомоги у випадках, коли для надання окремих правничих послуг залучаються треті особи); система покращення якості правничої допомоги (розробка і впровадження служби прийому скарг та відгуків клієнтів, постійне вдосконалення систем управління якістю тощо).

Практичне значення отриманих результатів полягає у використанні та можливості використання розроблених пропозицій та висновків: у науково-дослідній роботі – під час проведення подальших наукових розвідок у сфері цивільного права; у законотворчій діяльності – в процесі оптимізації цивільного законодавства України та інших держав; у правозастосовній діяльності – під час розгляду і вирішення цивільних справ, що виникають із цивільних правовідносин; в освітньому процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Цивільне право та процес» та «Актуальні проблеми договірного права», а також при підготовці відповідних навчально-методичних матеріалів.

Ключові слова: правнича допомога, правничі послуги, договір про надання правничої допомоги, правник, адвокат, клієнт.